

Régi magyarországi nyomtatványok, III. 1636–1655. HELTAI János, HOLL Béla, PAVERCSIK Ilona és VÁSÁRHELYI Judit munkája, DÖRNYEI Sándor, V. ECSEDY Judit és KÁFER István közreműködésével. Szerk. HELTAI János. Bp. 2000. Akadémiai Kiadó, 1117 l. + 88 lapon címlapképek.

A magyarországi és nemzetközi tudományos élet régóta és nagyon várta a *Régi magyarországi nyomtatványok (RMNY) III.* kötetének megjelenését. Az első két kötet (megjelent 1971-ben és 1983-ban) a 16. századdal és a 17. század elejével foglalkozó kutatókat elkenyeltette: nemcsak bibliográfiai leírást adott, hanem könyvészeti és szakirodalmi összefoglalásokat, sőt nagyon sok kiadvánnyal kapcsolatban új kutatási eredményeket is. A kötet tanulmányozója sokszoros dicsérettel illetheti ennek a kötetnek a szerkesztőjét és szerzőit is. A szokványos ismertetést az alábbiakban személyes benyomásainkkal, elképzeléseinkkel vegyítjük, mert annyira jelentősnek, annyira jónak tartjuk az *RMNY III.* kötetét, hogy méltatlan volna hozzá, ha csak felületes dicséző szavakkal illetnénk. Másrészt, a következő kötetek készítésekor, vagy az eddigiék számítógépre vitelekor néhány észrevételünket esetleg megfontolásra érdemesnek tartják a szerzők.

Az új kötet 1003 magyarországi és külföldön magyar nyelven megjelentetett nyomtatványt dolgoz fel az 1636–1655 közötti időszakból, 1633-tól 2625-ig terjedő sorszámok alatt. Ebből az üres szám 6, a betűjellel ellátott többlet 17. További 59 tételt találunk a kötet végén, a megjelenési év vagy hely miatt kizárt nyomtatványokét (téves adatok alapján korábban a kötet feldolgozási körébe tartozónak vélt kiadványokét), Appendix-tételként. Ha már a számokat hoztuk szóba: Szabó Károly máig használt *Régi magyar könyvtárának (=RMK) I–II.* köteteihez képest a gyarapodás meghaladja a 90%-ot. Ez részben a Szabó által nem pontosan datált, vagy az *RMK III.* kötetében megjelent nyomtatványok átsorolásából, nagyobb részt azonban az azóta elszórtan és összegyűjtve (Sztripszky Hiador, Dézsi Lajos, Ján Čaplo-

vič által) megjelent kiegészítésekből adódik, valamint az utóbbi években végzett szisztematikus feltáró munka eredménye.

Az *RMNY III.* az előző két kötethez hasonlóan nemcsak bibliográfiai, könyvészeti kézikönyv. A nyomtatványok tartalmi részletezése és a szakirodalmi összefoglalások, továbbá a tízféle mutató – nyomdahelyek, nyomdák, személynevek, helynevek, címek, magyar nyelvű énekek és versek (továbbá a latinból fordítottak eredetijének) kezdősorai, tárgy, nyelvek, könyvtárak, bibliográfiai konkordanciák – révén a kutatók számára sokféle megközelítési és tájékozódási lehetőséget biztosít. A kiadvány nemcsak tartalmában elsorangú, hanem immár kivitelében is: végig azonos, jó minőségű a papír, jók a nyomtatványok címlapfotói.

A kiadvány bevezetőjében olvashatunk arról, hogy az egyes témakörök tételeinek feldolgozását ki végezte és ki ellenőrizte. Örömmel nyugtázhajjuk, hogy az *RMNY I.* és *II.* kötetének szerves folytatásaként megjelent *III.* kötet szerzői a stafétabotot – a kötet színvonalából ítélve – zökkenőmentesen vették át az idősebb nemzedéktől, akik közül Kelecsényi Gábor és Holl Béla időközben sajnos elhunyt. Az *RMNY*-kötetek az Országos Széchényi Könyvtárban szervezett könyvtörténeti műhelyben, kiváló szakemberek folyamatos munkájával készülnek. Ezért aztán dicséretünkben nem hagyhatjuk ki az előző kötetek létrehozóit. A *III.* kötet nyomda- és nyomtatási időpont meghatározásai a korábbi kötetekénél is pontosabbak. A magyarázat: a munkálatokhoz kapcsolódva a korábbi szerkesztő (Borsa Gedeon) előrelátóan, fiatalok bevonásával fontos alapkatapultások elvégzését (például nyomdai betűtípus-repertóriumok készítését) tűzte ki célul, s részben személyes példájával, részben a fiatalok jó érzékkel történő ösztönzésével, továbbá kivételes szervező-készségével és tekintélyével örködött (és örökődik ma is) a megvalósuláson.

A munkában részt vevők és az *RMNY*-köteteket gyakran forgatók számára a folyamatoság természetes. Alapkövetelmény, hogy egy bibliográfia, katalógus stb. külön megjelenő kötetei pontosan rögzített szempontok szerint

készüljenek, ne változzanak a feldolgozás és leírás alapelvei. Mégis arra buzdítjuk a további kötetek készítőit, hogy a tartalmi leírási részben – amennyire lehetséges – a nyomtatványok jellegének figyelembevételével bátrabban hagyják magukat eltéríteni az előző kötetekben bevált leírási sablonoktól.

A kutató örömmel nyugtázza, hogy az *RMNY III.* kötetében a tartalmi leírások irodalmi (művelődéstörténeti) jellege hangsúlyos; hogy a nyomtatványokban szereplő névanyag és a nevek azonosítását segítő adatok (pl. foglalkozás) megjelenítése gyakoribb; hogy a nem magyar nyelvű (s ezért nem incipitezett) versekről is sok mindent megtudhat, szerzőket, műfajt, versformát; hogy szerzőségi és irodalomtörténeti kérdésekről izgalmas összefoglalásokat olvashat. A szakirodalmi összefoglalásokon érezhető, hogy a szerzők nemcsak a könyvészeti munkának jó ismerői, hanem a korszak irodalom- és művelődéstörténetének kutatói is. Egyes műfajcsoportok (például imakönyvek) részletezései gyakran megelőzik és így ösztönzik a kutatást. Nagyritkán fordul csak elő, hogy egy-egy előző kötetekben is használt sablon nehezíti a megértést, vagy nehézkessé teszi a megfogalmazást. Például a verskezdet közlését általában az alábbi fordulat vezeti be: „az incipitmutatóra utaló kezdőszavak”[!]. A címleírás részben a kerek zárójel többféle szerepben áll: lehet a nyomtatvány címlapjáról származó, rövidítést oldhat fel, jelentheti a nyomtatvány belsejéről, belső címlapjáról kiemelt adatsort vagy a kronosztichon évszámát. A kötet rendszeres használója, de az azt csak alkalmilag kézbe vevő olvasója is kíváncsi lehet a leírás szempontokra. A közel három évtizede megjelent első kötet bevezetője nem pótolja annak a mostanibóli hiányzását. Szerencsés lett volna azok újraközlése, természetesen a 17. században előkerülő sajátosságokkal kiegészítve.

Az *RMNY* szerzői kezdettől fogva, kiadványuk címében is vállalják a magyarországiságot, a leírt művek szerzőinek Hungarus-ságát, a történeti Magyarországon gondolkodást. A több

nyelvű, több eszmei és vallási irányzatot tükröző dokumentumok leltárbavételét. Már csak ezért is indokolni kellene, hogy miért tekintettek el a szerzők a nem magyar anyanyelvű (német, szlovák) és latin művek tartalmi leírásában a verskezdetek megadásától. A nyelvi különbségtételre több magyarázat is adható, kár, hogy nem esik szó a bevezetőben erről. Egyetértünk azzal, hogy a 17. századi szerzők nagyjából nemzeti nyelvű névformát kaptak. Azt azonban, hogy a többnyelvűség korában éppen melyiket és miért, néhány mondattal szintén tudatni kellett volna a kötet használatával. Az *I.* kötet bevezetője szerint a „közismert és irodalmilag elfogadott névalak” kerül a címleírás élére. Az utóbbi évtizedben sok vita volt a kérdés körül, az *RMNY III.* kötetében több esetben eddig ismeretlen szerzők névformájáról kellett dönteni.

Örültünk annak, hogy a személynevekre vonatkozó foglalkozás-megjelölések a korábbi köteteknél gyakrabban fordulnak elő a tartalmi leírásban. Itt kéziratos bejegyzés átírásánál még az eredetiben használt rövidítésjel is megmaradt. Ugyancsak egyetértünk az iskoladrámák színlapjain szereplő (néha nem kevés) név közlésével. Talán a korábbi kötetek gyakorlatainak számlájára írható, hogy a kötet rövidítésjegyzékében – az előző kötetekhez hasonlóan – a tartalmi részletezésnél előforduló rövidítések feloldását hiába keressük.

Végezetül: az *RMNY*-kötetek számítógépes változatán jó volna az előkerülő új tételekkel kiegészített, a szakirodalommal folyton bővített, „karbantartott” kiadást olvasni, ahol az alapkiadástól tipográfiaileg elkülönítve megjelenének a régi magyarországi nyomtatványok további tárgyi csoportjainak (nem magyar nyelvű verseskötetek, prédikációskötetek, imakönyvek) részletezései.

Az *RMNY III.* köteté biztos alapot nyújt a benne feldolgozott korszak kutatásához. Megkerülhetetlen, miként az előző kötetek. Reméljük, hogy a folytatásra sem kell sokat várnunk.

SZELESTEI N. LÁSZLÓ